स्वामी ॥ वनविशेषः । यथा, हरिवंशे ।१५५।२१।
"भाति चैत्रवनञ्चैव नन्दनञ्च वनं महत् ।
रमणं भावनं चैव वेणुमद्वै समन्ततः ॥")
रमणः, पुं, (रमते रमयतीति वा । रम्+णिच् वा+ल्युः ।) पतिः । (यथा, कुमारे । ४ । २१ ।
"वचनीयमिदं व्यवस्थितं
रमण ! त्वामनुयामि यद्यपि ॥"
रमयति स्त्रीपुरुषाणां अन्तःकरणमिति । रम्+णिच्+ल्युः ।) कामदेवः । इति मेदिनी । णे, ७२ ॥ गर्द्दभः । इति हेमचन्द्रः ।३ । १८१ ॥ वृषणः । इति शब्दचन्द्रिका ॥ महारिष्टः । इति राजनिर्घण्टः ॥ (धरवसुपुत्त्राणामन्यतमः । यथा, मात्स्ये । ५ । २४ ।
"कल्याणिन्यां ततः प्राणो रमणः शिशिरोऽपि च
मनोहरा धरात् पुत्त्रानवापाथ हरेः सुता ॥"
रमणीये, त्रि । यथा, भागवते । ४ । ६ । १० ।
"रमणं विहरन्तीनां रमणैः सिद्धयोषिताम् ॥")
रमणकं, क्ली, (रमन्ते लोका अत्र । रम्+ल्युट् । संज्ञायां कन् ।) जम्बुद्वीपान्तर्गतवर्षविशेषः । स तु रम्यकवर्षः । यथा,—
"एवमेवोत्तरे त्रीणि वर्षाणि च तपोधन ।
कुरुवर्षं सिन्धुकूलात् शृङ्गवानवधिः स्मृतः ॥
हिरण्मयं ततो वर्षं श्वेतावधि निगद्यते ।
रम्यकञ्च ततो वर्षं नीलस्तस्यावधिः स्मृतः ॥"
अपि च ।
शेष उवाच ।
"दक्षिणेन तु श्वेतस्य निषधस्योत्तरेण तु ।
वर्षं रमणकं नाम जायन्ते तत्र मानवाः ॥
शुक्लाभिजनसम्पन्नाः सर्व्वे सुप्रियदर्शनाः ।
दशवर्षसहस्राणि शतानि दश पञ्च च ।
जीवन्ति ते महाभाग नित्यं मुदितमानसाः ॥"
इति पाद्मे भूखण्डे १२८ । २२६ अध्यायौ ॥
(अन्यत् रम्यकशब्दे द्रष्टव्यम् ॥ वीतिहोत्रस्य पुत्त्रभेदः । यथा, भागवते । ५ । २० । ३१ ।
"तद्द्वीपस्याधिपतिः प्रैयवतो वीतिहोत्रो नाम तस्यात्मजौ रमणकधातकनामानौ वर्षपती नियुज्य स्वयं पूर्व्वजवद्भगवत्कर्म्मशील एवास्ते ॥")
रमणा, स्त्री, रमणी । इत्यमरटीका ॥ (पीठस्थशक्तिविशेषः । यथा, देवीभागते । ७।३०।६७ ।
"रमणा रामतीर्थे तु यमुनायां मृगावती ॥")
रमणी, स्त्री, (रमतेऽस्यामिति । रम+ल्युट् । ङीष् ।) नारी । इति मेदिनी । णे, ७२ ॥ उत्कृष्टस्त्रीविशेषः । या वपुर्गुणोपचारेण सौभाग्येन कान्तं रमयति सा । इत्यमरभरतौ ॥ (यथा, कथासरित्सागरे । ५२ । २१४ ॥
"रथेन रमणीयुक्तः प्रजानां दत्तकौतुकः ॥")
बालाख्यवृक्षः । यथा,—
"बाला च रमणी रामा वन्ध्या कामकलापि च ॥"
इति शब्दचन्द्रिका ॥
रमणीयं त्रि, (रम्+अनीयर् ।) सुन्दरम् । इत्यमरटीका ॥ (यथा, गीतगोविन्दे । १ । ११ ।
"वितरसि दिक्षु रणे दिक्पतिकमनीयम्
दशमुखमौलिबलिं रमणीयम् ॥")
रमण्यं, त्रि, (रम्+"शृरम्योश्च ।" उणा० ३ । १०१ । इति अन्यप्रत्ययः । रमणीयम् । इति सिद्धान्तकौमुद्यामुणादिवृत्तिः ॥)
रमतिः, पुं, (रमतेऽस्मिन् इति । रम्+"रमेर्न्नित् ।" उणा० ४ । ६३ । इति अतिप्रत्ययः । निच्च ।) नायकः । स्वर्गः । इति मेदिनी । ते, १४३ ॥ काकः । इति शब्दरत्नावली ॥ कालः । कामदेवः । इति सिद्धान्तकौमुद्यामुणादिवृत्तिः ॥
रमा, स्त्री, (रमयतीति । रम्+णिच्+अच् । टाप् च ।) लक्ष्मीः । इति मेदिनी । मे, २५ ॥ (यथा, भागवते । ३ । ९ । २३ ।
"एष प्रसन्नवरदो रमयात्मशक्त्या
यद्यत् करिष्यति गृहीतगुणावतारः ॥"
यथा च ।
"रमा यत्र नवाक् तत्र यत्र वाक् तत्र नो रमा ।
ते यत्र विनयो नास्ति सा च सा च स च त्वयि ॥"
इत्युद्भटः ॥)
शशिध्वजराजकन्या । सा कल्किदेवेन विवाहिता । यथा,—
"ततः शशिध्वजो राजा युद्धादाहूय पुत्त्रकान् ।
सुशान्ताया मतिं बुद्ध्वा रमां प्रादात् स कल्कये ॥"
इति कल्किपुराणे २५ अध्यायः ॥
शोभा । इति राजनिर्घण्टः ॥ (गङ्गा । यथा, काशीखण्डे । २९ । १४५ ।
"रेवती रतिकृद्रम्या रत्नगर्भा रमा रतिः ॥"
रमाधवः, पुं, (रमाया लक्ष्म्या धवः पतिरिति ।) श्रीकृष्णः । यथा । रमाधवः पूज्यो माधवत्वात् । इत्यवयवग्रन्थे जगदीशः ॥
रमानाथः, पुं, श्रीकृष्णः । रमा लक्ष्मीस्तस्या नाथः स्वामी । इति षष्ठीतत्पुरुषसमासनिष्पन्नः ॥
रमापतिः, पुं, (रमायाः पतिः ।) श्रीकृष्णः । यथा, मुग्धबोधव्याकरणे ।
"मुकुन्दस्यासितमिदमिदं यातं रमापतेः ।
भुक्तमेतदनन्तस्येत्यूचुर्गोप्यो दिदृक्षवः ॥"
(यथा च देवीभागवते । १ । ५ । ८ ।
"दत्त्वा भारं धनुष्कोट्यां निद्रामाप रमापतिः ॥")
रमाप्रियं, क्ली, (रमायाः प्रियम् ।) पद्मम् । इति शब्दचन्द्रिका ॥
रमावेष्टः, पुं, (रमया वेष्ट्यतेऽसौ । वेष्ट+घञ् ।) श्रीवासः । इति राजनिर्घण्टः ॥
रमिता, त्रि, (रम्+णिच्+क्त । टाप् ।) रतिप्रापिता । यथा,—
"त्वरितगतिर्व्रजयुवतिस्तरणिसुताविपिनगता ।
सुररिपुणा रतिगुरुणा परिरमिता प्रमदमिता ॥"
इति छन्दोमञ्जरी ॥
"व्रजयुवतिर्गोपवधूः सुररिपुणा श्रीकृष्णेन परिरमिता सती प्रमदं हर्षं इता गता । किम्भूता । त्वरितगतिः त्वरिता शीघ्रा गतिर्यस्याः सा तथा । पुनः किम्भूता तरणिसुताविपिनगता यमुनासम्बन्धिवनमुपागता । किम्भूतेन रतिगुरुणा रतौ शृङ्गारे गुरुणा उपाध्यायेन । अयमभिप्रायः । स्वयं रतिकुशलो नायिकाञ्च रतिमध्यापयति ।" इति तट्टीका ॥
रमेश्वरः, पुं, (रमाया लक्ष्म्या ईश्वरः पतिर्नियन्ता वा ।) विष्णुः । यथा,—
"श्रीराम राघव रमेश्वर रावणारे
भूतेश मन्मथरिपो प्रमथाधिनाथ ।
चाणूरमर्द्दन हृषीकपतेऽसुरारे
त्याज्या भटा य इति सन्ततमामनन्ति ॥"
इति काशीखण्डे हरिहरस्तोत्रम् ॥
रम्भः, पुं, (रम्भते रागमूर्च्छनादिकमनेनेति । रभि+कर्म्मणि घञ् ।) वेणुः । (रम्भते उद्यमशीलो भवति निरन्तरमुदरभरणायेति भावः । रभि+अच् ।) वानरविशेषः । इति मेदिनी । भे, ७ ॥ महिषासुरपिता । यथा,—
श्रीऔर्व्व उवाच ।
"आराधितो महादेवो रम्भेण सुरवैरिणा ।
चिरेण स च सुप्रीतस्तपसा तस्य शङ्करः ॥
अथ तुष्टो महादेवः प्रत्यक्षं रम्भमुक्तवान् ।
प्रीतोऽस्मि ते वरं रम्भ वरयस्व यथेप्सितम् ॥
एवमुक्तः प्रत्युवाच रम्भस्तं चन्द्रशेखरम् ।
अपुत्त्रोऽहं महादेव यदि ते मय्यनुग्रहः ॥
मम जन्मत्रये पुत्त्रो भवान् भवतु शङ्कर ।
एवमुक्तस्तु दैत्येन प्रत्युवाच वृषध्वजः ॥
भवत्वेतद्वाञ्छितं ते भविष्यामि सुतस्तव ।
इत्युक्त्वा स महादेवस्तत्रैवान्तरधीयत ॥
रम्भोऽपि यातः स्वस्थानं हर्षोत्फुल्लविलोचनः ।
पथि गच्छन् स रम्भोऽथ ददृशे महिषीं शुभाम् ॥
त्रिहायणीं चित्रवर्णां सुन्दरीं ऋतुशालिनीम् ।
स तां दृष्ट्वाथ महिषीं रम्भः कामेन मोहितः ॥
दोर्भ्यां गृहीत्वा च तदा चकार सुरतोत्सवम् ।
तयोः प्रवृत्ते सुरते सा तदा तस्य तेजसा ॥
दधार महिषी गर्भं तदाभून्महिषासुरः ॥"
इति कालिकापुराणे ५९ अध्यायः ॥
(असौ एव जन्मान्तरे रक्तबीजो जातः । एतद्विवरणं यथा, देवीभागवते । ५।२।१७-४९ ।
व्यास उवाच ।
"दनोः पुत्त्रौ महाराज ! विख्यातौ क्षितिमण्डले ।
रम्भश्चैव करम्भश्च द्वावास्तां दानवोत्तमौ ॥
तावपुत्त्रौ महाराज ! पुत्त्रार्थं तेपतुस्तपः ।
बहून् वर्षगणान् कामं पुण्ये पञ्चनदे जले ॥
करम्भस्तु जले मग्नश्चकार परमं तपः ।
वृक्षं रसालवटं प्राप्य स रम्भोऽग्निमसेवत ॥
पञ्चाग्निसाधनासक्तः स रम्भस्तु यदाभवत् ।
ज्ञात्वा शचीपतिर्दुःखमुद्ययौ दानवौ प्रति ॥